

Lezing prof. dr. W.W. Boonstra op 3 juni 2014: Geld speelt (g)een rol

Zijn voordracht is gebaseerd op zijn inaugurale rede op 11 oktober 2013. Prof. Boonstra is bijzonder hoogleraar in de Economische en monetaire politiek aan de faculteit van Economische wetenschappen en bedrijfskunde van de VU te Amsterdam. Hij begon met de studie econometrie aan de VU maar stapte al snel over naar economie. Daarna is hij altijd econoom gebleven en aan de VU ook gepromoveerd. Van beroep is hij bankeconoom, daarnaast doceert hij al 15 jaar het vak 'Inleiding Geld- en bankwezen' op de VU.

Deze samenvatting bevat een aantal aspecten, die professor Boonstra in zijn lezing heeft belicht. Voor hen die zich meer in deze materie willen verdiepen, is de volledige tekst van zijn oratie beschikbaar op onze site (www.gsvu.nl).

Geld is datgene wat binnen een bepaalde samenleving algemeen wordt geaccepteerd als ruilmiddel, rekeneenheid en vermogensobject. Het heeft waarde omdat mensen er waarde aan toekennen. Geld ontleent zijn waarde niet aan het materiaal, noch aan de status van de uitgevende instelling of zijn status als wettig betaalmiddel. Het is puur juridisch bepaald.

Allerlei materialen hebben gediend als 'geld' zoals de Cowrie schelp, Yap stenen, rijst, graan, tabak, ijzer, edelmetaal (zilver, goud en koper), papiergeld, giraal geld en digitaal geld. Schelpen hebben deze functie het langste vervuld.

Men probeerde vroeger goud na te maken om valse munten in omloop te brengen. Daar zat de doodstraf op: valsemunters werden dood gekookt in een ketel.

Overheden gebruiken het drukken van mooie bankbiljetten om de saamenhorigheid van de natie te bevorderen. Geld maakt echter niet gelukkig. Meer geld betekent niet automatisch dat mensen gelukkiger zijn. Als aan de eerste levensbehoeften is voldaan, neemt de relatie inkomen/geluk af. Mensen gaan meer vergelijken met de burens: in het Gooi kunnen relatief welvarende mensen zich arm voelen.

David Hume, Schotse filosoof en geschiedschrijver, zei in 1752 al: "geld is smeerolie voor het economische proces".

Geld bevordert de economische keuzevrijheid van de mensen, maar is geen garantie voor totale vrijheid. Ruilhandel geeft veel minder vrijheid.

Tijdens de eerste W.O. bouwde Duitsland erg veel schuld op. Als reactie werd toen heel veel geld in circulatie gebracht. Dit veroorzaakte een hyperinflatie in Duitsland, wat een voedingsbodem was voor Hitler.

Definitie Geldhoeveelheid: geldhoeveelheid is de hoeveelheid chartaal geld (= bankbiljetten en munten) en giraal geld in handen van het publiek.

Dus: chartale gelden en girale tegoeden van de banken en van de overheid behoren niet tot de geldhoeveelheid.

Geldschepping

Wie brengt geld in omloop en wie verdient er aan?

Volwaardig muntgeld

- Grondstof wordt gedolven en in muntgeld omgezet. Materiaalwaarde (intrinsieke waarde) bepaalt geldwaarde.
- Overheid (munt) slaat geld (verdient provisie) en brengt het in omloop.
- Geldscheppingswinst is dan voor delver metaal.
- Beschikbaarheid materiaal zet rem op omvang geldhoeveelheid.

Onvolwaardig muntgeld

- Geldwaarde is groter dan materiële waarde. Productiekosten geld zijn daarmee lager dan economische waarde. Verschil is geldscheppingswinst. Vrijwel geen rem meer op geldproductie, want edelmetaalgehalte kan verder worden verlaagd.

Papiergeld: zie onvolwaardig muntgeld, maar dan extremer.

Giraal basisgeld

- Dit wordt in omloop gebracht door de centrale bank via een administratieve ingreep. De centrale bank creëert als het ware een claim op zichzelf, er is geen natuurlijke rem. De centrale bank kan uit het niets basisgeld maken.
- Geldscheppingswinst is daarmee vrijwel 100%.

Giraal geld 'in handen publiek'

- Gecreëerd door commerciële banken, via zogenaamde 'wederzijdse schuldaanvaarding', oftewel via het proces van kredietverlening.

- Dit is op afstand het grootste deel van de geldhoeveelheid.
- Er is géén sprake van geldscheppingswinst in de gebruikelijke zin van het woord.
- Het door de banken gecreëerde geld is namelijk niet van henzelf maar van hun klanten.
- Het geld is gedekt door de inspanning van de debiteur om zijn schuld af te betalen.

Er is verschil tussen Basis geld (= reserves banken) en geld van publiek. Voor monetaire stabiliteit is geld van het publiek relevant.

Centrale Bank heeft reserves zwakke banken vergroot, om uit de crisis te komen.

Banken streven naar een kleine kasreserve daar ze er niet veel aan verdienen omdat die niet volledig rentedragend is. Ze gaan er ook van uit dat niet iedereen tegelijk komt om zijn geld op te nemen. De overschotreserve (verschil feitelijk en beoogde reserve) bepaalt het krediet potentieel.

Door de recessie in de jaren 30 is het CHICAGO plan ontstaan:

100% gedekt geld.

-Voorstel: banken moeten 100% dekking aanhouden tegenover banksaldi.

-Geen intrinsieke waarde. In dit voorstel wordt de ene fiduciaire geldsoort (giraal geld) door de andere (papiergeld) gedekt.

-Einde geldschepping door banken -> overheid krijgt monopolie op geldscheppen terug.

-Lening alleen te financieren uit reeds bestaand spaargeld en eigen vermogen bank.

Effecten van het CHICAGO plan:

- Acute bank runs kunnen niet meer
- Liquiditeitsrisico bank neemt scherp af, maar verdwijnt niet helemaal.
- Spaargeld moet voor langere tijd vaststaan, direct opvraagbaar spaargeld kan niet meer.
- Banken verliezen belangrijke bron van inkomsten.
- Overheid krijgt monopolie op geldschepping.
- Banken worden stabielier gemaakt door risico's op spaarders af te wentelen.

Maar: Met het CHICAGO plan: je zou even lang moeten sparen als lenen. (voor een hypotheek is dat 30 jaar), kan dus niet. Mensen willen over geld

kunnen beschikken, zowel bij lenen (hypotheek) als sparen (Spaarrekening).

Daarom is een oud plan van econoom Fr. Hayek (Nobelprijs 1974), enkele jaren geleden opgepakt. Hij is de geestelijke vader van het private geld en hij had ideeën over Denationalisatie van geld door:

1. Iedere overheidsbemoediging uitsluiten (want die veroorzaakt inflatie).
2. Gelduitgifte uitsluitend door private banken
3. Private geldsoorten moeten met elkaar concurreren om de gunst van de klant
4. In het verleden was dit een omslachtig en niet eenvoudig werkbaar systeem, maar het heeft toch invloed gehad nl:
 - Centrale banken zijn uit invloedssfeer dagelijkse politiek gehaald, heeft meer monetaire stabiliteit
 - Brits voorstel voor “competing currencies” in aanloop naar de euro.
 - Met vrij kapitaal verkeer kunnen mensen vluchten in buitenlands geld.

Tegenwoordig herwaardering van ‘Virtual currencies’ zoals de bitcoin.

De bitcoin heeft geen enkele dekking.

- Volwaardig (munt)geld wordt gedekt door materiaalwaarde.
- Fiduciair muntgeld, papiergeld en basisgeld wordt normaal gesproken gedekt door status wettig betaalmiddel (verplichte algemene acceptatie) en claim op overheid.
- Giraal geld wordt gedekt door actiefzijde balans bankwezen en door directe link met chartaal geld (= bankbiljetten en munten) dat wél status van wettig betaalmiddel heeft.
- Bitcoin wordt nergens door gedekt. Hiermee wijkt het dus duidelijk af van de ideeën van Hayek.

Wettig betaalmiddel:

- Waarom wil de overheid een monopolie op geldschepping? Het antwoord: om geldscheppingswinst te incasseren.
- Is de status van wettig betaalmiddel nodig voor algemene acceptatie? Het antwoord: nee. Maar het helpt wel!
- Met wettig betaalmiddel kunnen schulden juridisch sluitend worden afgelost en belastingen worden betaald. Dat helpt enorm bij de algemene acceptatie.

- Giraal geld is op zichzelf geen wettig betaalmiddel, maar kan wel altijd 1 op 1 worden omgezet in wettig betaalmiddel (papiergeld).
- Virtueel geld mist de link met wettig betaalmiddel volledig

Hoe komen wij tot een stabiel bankwezen?

1. Banken moeten zwaarder worden gekapitaliseerd.
2. De kwaliteit van de activa van de banken moet goed zijn.
3. Van banken moet geëist worden dat zij in tijd van opgaande conjunctuur fasen extra vermogensbuffers opbouwen. Dit maakt hun balans sterker en zet een zekere rem op hun kredietverlening.
4. Gedacht kan worden aan het beperken van risicovolle activiteiten bij systeembanken
5. Toezicht op individuele banken is niet genoeg Meer aandacht is nodig voor macro-prudentieel toezicht waarbij op systeem niveau wordt gekeken.
6. De politieke onafhankelijkheid van de centrale banken moet worden gekoesterd.

n.a.v. de financiële crisis zijn in 2010 in Bazel een aantal besluiten genomen door de Bank For international settlements, genoemd BIS 3, zoals zwaardere eisen t.a.v. de liquiditeit van de banken, zwaardere kapitalisatie, anticyclische buffers en beter toezicht. Daarmee is men al een behoorlijk eind op weg naar een stabiel bankwezen.

Wim Boonstra en Annemarie Simonis-Bik